

Стефан Станковић као ораховачки архимандрит

Резиме. Избором Јосифа Путника за епископа Пакрачког, у поверену му мисију кренуо је са њим и Стефан Станковић. Он је у Пакрачкој епархији примио монашки чин, а веома брзо је добио поверење и наклоност епископа Путника, као и митрополита Стратимировића. Путник га је поставио за свог заменика и поверио му епархију када је отишао за администратора Арадске епархије. Као архимандрит ораховачки, Станковић је успео да сузбије појаву уније, као и да уреди епархију Пакрачку. У исто време поверена му је и Будимска епархија у администрацију, за коју је 1829. године изабран за епископа.

Кључне речи: митрополит Стефан Стратимировић, епископ Јосиф Путник, Стефан Станковић, клирикална школа, унија, Пакрац, Сремски Карловци, архимандрит ораховачки.

Стефан Станковић рођен је 24. јула 1778. године у Сремским Карловцима (Станкович 1837, 413), у породици која није припадала аристократији, од родитеља Стојка и Пелагије. Своје образовање започео је у родном месту, прво у гимназији, а потом у богословији. Након завршене богословије одлази у Пешту где студира права и философске науке на Универзитету, и то као питомац митрополита Стефана Стратимировића.

После завршених студија, заузимањем митрополита Стратимировића, Стефан Станковић постављен је за професора прве граматикалне класе у Сремским Карловцима. У исто време радио је у митрополитској канцеларији, а такође је посећивао и клирикално училиште (Вуковић 1996, 473). У то време Стефан Станковић постао је близак са архимандритом гретешким Јосифом Путником.

Након смрти епископа Пакрачког Кирила Живковића 12. августа 1807. године, митрополит Стратимировић поставио је 16. августа исте године архимандрита Путника за администратора епархије Пакрачке, који је касније и потврђен за епископа и хиротонисан 23. августа 1808. године (Грујић 1930, 176). У Пакрац заједно са Путником одлази и млади Станковић, који је рукоположен у чин ђакона 25. децембра 1808. године, и постављен од епископа Путника прво за подбележника, а потом за конзисторијалног бележника (Вуковић 1997, 473). У манастиру Лепавина произведен је за протођакона, 15. августа 1809. године, а монашки постриг примио је од архимандрита Прокопија Болића у манастиру Раковцу.

Епископ Јосиф и млади Стефан узимају велико учешће у црквено-просветном раду у епархији. Њиховим залагањем отвара се чувена „клирикална школа“ у Пакрацу (Руварац 1914, 95). Захваљујући њиховом ревномом настојању већ више

* Православни богословски факултет Универзитета у Београду; budimir_kokotovic@yahoo.com

од тринаест година пре царског наређења и одобрења од 30. јануара 1821. године (Слијепчевић, 108) радила је клирикална школа по узору на Карловачку богословију, а за тадашње прилике била је веома добро организована (Грујић 1930, 178).

Када су дошли у Пакрац, Путник је желео одмах да реорганизује стару „клерическу школу“ јер по самом његовом сведочанству „људи који су се хтели посвећивати свештеничком чину учили читању и појању било код својих родитеља – ако су били свештенички синови, били код месних учитеља – где их је било или по манастирима“ (Руварац 1914, 178). Епископ је главну пажњу посвећивао образовању и посвећивању свештенства, као што и каже у својој циркуларној посланици од 20. новембра 1810. године – „самое народа благодравље и изображеније проиходит“ (Грујић 1930, 177).

Нова школа почела је са радом 1. фебруара 1809. године, а у њеном раду узео је учешће и монах Стефан Станковић који је у то време располагао огромним знањем. Сигурнијих сведочанстава о његовом раду имамо тек од 1812. године, када је именован за сталног наставника клирикалне школе (Станкович 1837, 413).

Клирикална школа која је започела велики и успешни рад на стварању бољих услова за посвећивање будућих народних свештеника и учитеља, прекинула је са радом 29. марта 1812. године због великог пожара у Пакрацу (Кашић 1967, 94). У Пакрацу, поред владичанског двора у којем се налазила школа, изгореле су и владичанске помоћне зграде, новопокривени катедрални храм, као и четрдесет и три дома у самом граду. Школа је веома брзо отворена у обновљеном владичанском двору 1. децембра 1813. године. Према једном документу који је био сачуван у пакрачкој Конзисторијалној архиви: „Стефан Станковић је 1824. године предавао Догматику, Моралну и тумачење св. Еванђељија“ (Руварац 1914, 285). Станковић је неговао везу између Карловачке гимназије и пакрачке школе, одлазио је у Сремске Карловце на саветовања, а више пута је учествовао у испитним комисијама. Из летописа карловачке Гимназије видимо да је „школске године 1817-18. када је започето у разредима човечности учење грчког језика, на семестралним испитима од стране Патроната претставио је протосинђел Стефан Станковић“ (Петковић 1951, 121).

Протосинђел Стефан показао је ревност према животу и раду епархије Пакрачке још као придворни калуђер. Епископ Путник имао је велико поверење у њега, што се види из сачуване, а касније објављене архивске документације. Године 1816. у „Пожешкој вармађи (тј. жупанији)“ избила је буна између тамошњег народа. Да би се расправио спор и да би се спречило ширење метежа, послан је од Двора комесар Кушевич. Том примилом протосинђел Станковић је и на делу показао своје дипломатске способности, и како наводе објављени извори: „благоразумним к народу поученијама ово пак отпушченим на Свештенство Окружним Писанијама много к том принесеао и помогао да е поменутиј Краљевскиј Комисар међу узбуњене људе опет мир, слогу, и тишину, а нарочито поданическо к Двору Аустријском повиновение уселуо и воспоставуо“ (Кириловић 1929, 431).

Јосиф Путник био је епископ Пакрачки од 1808. до 1828. године, али је у Пакрацу живео свега једанаест година а девет је живео у Араду, где је као по-

следњи српски архијереј администрирао упражњеном Арадском епархијом (Вуковић 1997, 259). Као свом верном монаху, Путник је све послове у пакрачком владичанству поверио протосинђелу Стефану Станковићу. Сходно величини дужности Станковић је напредовао у црквеним чиновима. Дана 13. јула 1819. године произведен је за архимандрита манастира Ораховице (Вуковић 1996, 473), а веома брзо именован је за епископског „генералног викара“ и на тој дужности је остао до 2. фебруара 1828. године, када је постављен за администратора удове епархије Будисмке (Марјановић 1896, 10).

За године када је боравио у Пакрачкој епархији, везује се и учешће Стефана Станковића у спречавању и поништењу тзв. „Ласовачке уније“. Она се појавила у Ласовцу и Беденику, источно од Бјеловара, у Вараждинском генералату 1823. године, због нетактичног поступка месног парохијског свештеника Мојсеја Прерадовића, а у вези са давањем кулука приликом градње новог храма у Беденику (Грујић 1930, 175). Том приликом шеснаест спахија из Ласовца и Беденика, који нису били вољни да прилажу за изградњу овог храма, на иницијативу унијатског епископа Константина Станића и свештеника Балоба, изјавили су да прелазе у унију (Вучковић 1883, 173). Међутим, они нису желели да то потврде и писмено, па су на крају под претњом војних власти дали своје потписе и у име својих укућана, да су вољни да пређу у унију. То се десило у месту Писаница 6. септембра 1823. године (Вучковић 1883, 173). Свештеник Јован Рајчевић прикупио је доказе о недостојним делима епископа Станића и 12. октобра 1823. године упутио писмену притужбу војном заповедништву у Загребу (Вучковић 1883, 178).

Архимандрит Стефан Станковић упутио је 20. октобра свој извештај митрополиту Стефану Стратимировићу у Сремске Карловце у коме каже да од шеснаест поунијаћених људи може да поврати оних шест који још „велику професију“ нису положили (Красић 1889, 5). О том брзом реаговању архимандрита ораховачког, митрополит Стратимировић је обавештен касно, јер је писмо примио тек 15. јануара 1824. године (Красић 1889, 5). Нажалост, због тог закашњења створило се мишљење „да су оба достојанственика, на овај покрет у беденичкој парохији у први мах слабу пажњу обрачачи“ (Вучковић 1883, 176), како је изнео прота Јован Вучковић у свом раду „Ласовачка унија“ објављеном у Београду 1883. године. Међутим, овакав став је тешко прихватити, јер како се из писма митрополита Стратимировића види, Станковић је одмах упутио писмо чим је био обавештен, а митрополит Стратимировић чим је добио писмо послао је свој одговор 17. јануара 1824. године. Митрополит Стратимировић у свом одговору изражава захвалност архимандриту Станковићу за акцију и признаје његову умешаност у решавању проблема, али га уједно и упозорава на даљу будност јер, како испод потписа својеручно додаје: „Зло е ако само један унијат постаде а камо ли 5-6 домова“ (Красић 1889, 5).

Заслугом архимандрита Станковића и свештеника Рајчевића овај покушај „Ласовачке уније“ је уништен, а већ у децембру исте године остала четири мештана који су прешли у унију, пријавили су се да се враћају у мајчинско крило Православне Цркве (Вучковић 1883, 179).

Архимандрит Станковић, као епархијски викар епископа Путника, обилазио је целу Пакрачку епархију и био упознат са тешкоћама свештенства и народа. Митрополит Стратимировић свим силама се трудио да побољша материјално стање свештенства у Карловачкој митрополији. Свештенство епархије Горњокарловачке 1824. године затражило је да се поправи њихово материјално стање и упутило допис митрополиту Стратимировићу. Митрополит шаље свој одговор преко архимандрита Станковића (Слијепчевић 2002, 121).

Митрополит Стефан Стратимировић имао је велике потешкоће у свом архипаствовању на трону патријарха Арсенија III Црнојевића. „Он је, за цело време своје управе црквом, морао да се бори против сметњи, које су се супростављале његовим напорима да уредно попуњава упражњене епархије. Црквени живот у епархијама које су дуже времена биле без епископа, силом прилике су запустошиле, дисциплина међу свештенством је слабила, просвета опадала, а штета за цркву била велика“ (Слијепчевић 2002, 130). За време његове управе митрополијом, цео епископат у поједино време се сводио на два епископа и митрополита, који су поред својих епархија морали бити администратори удовим епархијама. У случајевима када нису могли све постићи, епископи су постављали угледне архимандрите за генералне викаре, заменике или мандатаре, а такав случај био је и са архимандритом ораховачким Стефаном Станковићем.

У једном сачуваном писму митрополита Стратимировића епископу Путнику од 7. јуна 1826. године, митрополит предвиђа скору смрт митрополита Будимског Дионисија Поповића¹ и тражи од епископа Путника мишљење кога да постави за администратора (Слијепчевић 2002, 131).

Тешку болест митрополита Дионисија проузроковала је провала разбојника у владичанску кућу 3. октобра 1827. године, баш на дан владиног „тезоименитства“, када је он по свом обичају приредио велико гостопримство. После овог жалосног случаја владика Дионисије почео је озбиљно побољевати (Римски 1857, 78). Умро је 28. јануара 1828. године у Будиму и сахрањен је у Саборној сентандрејској цркви (Вуковић 1996, 169).

Митрополит Стратимировић поставио је својим декретом за администратора удове епархије Будимске, 2. фебруара 1828. године, архимандрита ораховачког Стефана Станковића (Марјановић 1896, 10). Будимска епархија заузимала је посебно место и пажњу у монархији, и није смела дуго да буде празна.

У епархији Пакрачкој архимандрит ораховачки Станковић провео је пуних деветнаест година делећи са свештенством и народом све радости и жалости које су се дешавале. Он је 8. марта 1828. године упутио опроштајну посланицу свештенству и верном народу Пакрачке епархије. У њој је са пуно топлине и истинске љубави између осталог рекао: „С Богом му убо остајте возљубљенаја и много почитајемаја братије. Примите за указанују ми љубов и за всја ваша к мене благонаклонаја

¹ Митрополит Будимски Дионисије Поповић био је митрополит Београдски од 1784. или 1785. године. Пред предају Београда Турцима, митрополит Дионисије избегао је у Аустрију, где га је митрополит Стратимировић примио у клир Карловачке митрополије и поставио на катедру будимских архијереја 1791. године.

усердија искрењејше и чувствитељнејше моје благодареније...“ (Грујић 1930, 175). Станковић их моли затим, ако је било кога ма чим увредио или озлобио, свесно или несвесно, да не припишу то злој намери његовој него природној људској слабости, и наставља: „Имајте мене во свјатих молитвах ваших, љубви же и памјатствованији и делаше препоручена и незабвена, јако же аз, из усердија, благонаклоност и ревностију љубов вашу прјамо особи мојеја, по всвјуду свегда радостно, утјешитељно и крајним моим удоволствиєм проповједати и на похвалу и славу вашу мојеже величаније превозности буду...“ (Руварац 1905, 300).

О љубави и поштовању архимандрита Станковића и верног народа Пакрачке епархије, најбоље је писао његов савременик Стефан Поповић, потоњи епископ Пакрачки у својој објави од 10. августа 1841. године, где каже: „нињешаго тогоже (пакрачке епархије) свејашченства узображенија прјамиј виновнику“ (Грујић 1930, 177).

За време администрације удове епархије Будимске, архимандрит ораховачки Стефан махом је боравио у тадашњем будимском двору, који је у ствари била приватна кућа његовог претходника митрополита Дионисија Поповића.² Ову кућу митрополит Поповић купио је 1793. године када је прешао из Сентандреје у Будим. Кућа се налазила у старом делу Будима, у подножју тврђаве, у српској вароши Табан (Микић 1987, 48). Према сведочанству свештеника Петра Римског, савременика Станковића, владичанска кућа у Будиму имала је малу капелу посвећену Светом Оцу Николају, где је митрополит Поповић служио и рукополагао своје клирике (Римски 1857, 77).

Архимандрит ораховачки Станковић обављао је дужност администратора удове епархије Будимске близу годину дана јер је заседање Синода ради избора нових епископа било онемогућено од стране двора (Слијепчевић 2002, 131). Митрополит Стратимировић предложио је Двору неколико архимандрита за нове епископе упражњених епархија, међу њима и архимандрита ораховачког Стефана за Будимског епископа. После много одуговлачења сâм митрополит Стефан Стратимировић издејствовао је код Двора и заузео се код самог цара, да добију потврду за сазивање Сабора, што је цар допустио 19. децембра 1828. године. (Слијепчевић 2002, 193).

После добијања одобрења Сабор се састао у Сремским Карловцима и на седници од 12. јануара 1829. године изабрао за епископа Будимског архимандрита ораховачког Стефана Станковића (Станкович 1837). Тих дана Синод је поставио епископа Пакрачког Јосифа Путника за Темишварског епископа и изабрао нове епископе, архимандрита крушедолског Максима Мануиловића за епископа Вршачког, архимандрита шишатовачког Лукијана Мушицког за епископа горњокарловачког и архимандрита раковачког Георгија Хранисављевића за епископа Пакрачког.

² Кућу митрополита Дионисија користили су тројица будимских епископа: Стефан Станковић (1828-1834); Јустин Јовановић (1835) и Пантелејмон Живковић који је морао да врати место столовања у Сентандреју, јер је владичанска кућа у Будиму припала судском парници сину митрополита Поповића.

Хиротонију архимандрита Стефана извршили су митрополит Стратимировић уз саслужење епископа Бачког Гедеона Петровића и Темишварског Јосифа Путника (Станкович 1838, 6), у Сремским Карловцима 20. јануара 1829. године. У својој беседи новоизабрани епископ Будимски Станковић рекао је: „в нарочје Божанственом храмје, свјатој цркви Катедралној, б којорој прежде 39 лјет крешчен и млекоу Христианства наоен бих“ (Станкович 1838, 2).

Епископ Будимски Стефан Станковић био је од 1829. до 1834. године, када је прешао на катедру бачких епископа. После изненадне и ране смрти свог покровитеља епископа Темишварског Јосифа Путника 1830. године, епископ Будимски Станковић преузео је администрацију Темишварске епархије, где се опет сусрео са унијатском пропагандом која му је задавала велике муке (Слијепчевић 2002, 147). Поучен богатим искуством још као архимандрит ораховачки, епископ Станковић успео је колико-толико да одбрани свој народ од унијатске пропаганде.

Након смрти епископа бачког Гедеона Петровића 1832. године, епископ Станковић био је администратор епархије скоро две године. Управу Бачке епархије преузео је 30. септембра 1834. године (Вуковић 1996, 473).

Дана 23-24. септембра 1836. године, после вечере, по сећањима Саве Текелије, упокојио се митрополит Стефан Стратимировић (Васин 2010, 249). На избор новог митрополита чекало се годину дана. За администратора упражњене митрополије изабран је епископ Стефан Станковић. Одлука о сазивању донета је 30. септембра 1837. године, а Сабор је заказан за 13. новембар исте године (Гавриловић 1994, 39). Епископ Стефан Станковић изабран је једногласно (Витковић 1889, 50) 23. новембра 1837. године у Сремским Карловцима. Као митрополит, Станковић је покушао да сазиде нови митрополитански двор у Сремским Карловцима (Руварац 1927, 99), али то је тек касније успео патријарх Георгије Бранковић.

Митрополит Карловачки Стефан Други Станковић умро је изненада, „ни саме лекаре изузимајући, била е неочекивана и као гром напрсна“, јер како каже у својој лекарској објави његов кућни лекар Пејчић: „тешко е стропотну и нечајану смерт ову са незнатнима тихе болести знацима у отношении довест“ (Сербске Народне новине 1841, 18). Смрт је митрополоита Станковића затекла у Сремским Карловицама 31. јуна 1841. године. Сахрањен је у Саборном храму у Сремским Карловцима.

Библиографија

Васин, Г. (2010). „Српски црквено – народни Сабор године 1837“. *Годишњак Филосовској факултету у Новом Саду*. Књига XXXV, Нови Сад.

Витковић, Г. (1889). „Биографија Јована Битковића пароха будимског“. *Лейоуис Мајице Срјске*. Књига 158, свеска II, Нови Сад.

Вучковић, Ј. (1883). „Ласовачка унија“. *Хришћански весник*, свеска III, Београд.

Вуковић, С. (1996). *Српски Јерарси од деветтој до двадесеттој века*. Београд-Подгорица-Крагујевац.

- Гавриловић, С. (1994). *Срби у Хабзбуршкој монархији 1792 – 1849*. Нови Сад.
- Кириловић, Д. (1929). *Избор Стивана Сijanковића за митрополију 1837*. ГИДНС II. Нови Сад.
- Красић, В. (1889). „Манастир Лепавина“. *Лейојис Мајице Срјске*. Књига 160. Нови Сад.
- Марјановић, Г. (1896). *Први шемајизам љавославне срјске ејархије будимске, за јодину 1836*. Сремски Карловци.
- Микић, О. (1987). „Архијерејски портрети у двору епископа Будимских у Сентандреји“. *САНУ – Сентјадрејски зборник* бр.1.
- Петровић, К. (1951). *Историја Карловачке гимназије*. Матица Српска. Нови Сад.
- Римски, П. (1857). „Животописаније Дионисија от Поповића“. *Лейојис Мајице Срјске*. Нови Сад.
- Руварац, Д. (1914). *Клирикална школа у Пакрацу – од њеној јосјанка до јресјанка 1809 – 1872*. Архив за ист. Карловачке митрополије. Сремски Карловци.
- Руварац, Д. (1927). „Предлог митрополита Стефана Станковића о зидању нове митрополитанске резиденције“. ГСПП. бр.7. Сремски Карловци.
- Руварац, Д. (1905). *Слово јрашча в консјторјалном се сједоним јоворено Сјефаном Сјанковићем архимандрјом ораховачким*. Српски Сион. Сремски Карловци.
- Сербске Народне новине (1841). Пешта.
- Слијепчевић, Ђ. (2002). *Историја Срјске љавославне цркве II*, Београд.
- Станкович, С. (1838). Слово. Србскиј Народниј Лист, бр1.
- Станкович, С. (1837). *Слово надјробноје...* Универзитетска штампарија. Будим.

Stefan Stankovic as the archimandrite of Orahovac

Summary. After Josif Putnik was elected the bishop of Pakrac, Stefan Stankovic followed him in his mission. He became a monk in the Bishopric of Pakrac and gained trust and sympathies of both bishop Putnik and metropolitan Stratimirovic. Putnik made Stankovic his assistant and, after he was appointed as an administrator of the Bishopric of Arad, entrusted Stankovic with his old bishopric. As the archimandrite of Orahovac, Stankovic managed to suppress the proselytizing activity of Catholic Church and organized the Bishopric of Pakrac. In the same time, he became the administrator of the Bishopric of Buda, and in 1829, he became the bishop of Buda.

Keywords: metropolitan Stefan Stratimirović, bishop Josif Putnik, Stefan Stanković, clerical school, union, Pakrac, Sremski Karlovci, archimandrite of Orahovac.